

اشاره

وضعیت آموزش تاریخ در ایران از جمله معضلاتی است که می‌بایست مورد بررسی جدی قرار گیرد. عدم دانش و مهارت کافی شماری از فارغ‌التحصیلان این رشته، ناتوانی آن‌ها در نوشتن مقالات و کتاب‌ها و انجام پژوهش‌های نو و کارآمد، استفاده نکردن از وسایل کمک آموزشی، فقدان گردش‌های علمی و بازدید از آثار تاریخی در برنامه درسی، تقلیل بعضی از دروس تاریخ در رشته کارشناسی، ضعف کیفیت آموزشی مناسب در بیشتر مدارس، استفاده از دبیران غیر متخصص برای تدریس تاریخ در مدارس و... از جمله نشانه‌های این معضل می‌باشد. نگارنده از طریق تهیه پرسش‌نامه و نیز گفت‌وگو با دانشجویان و اساتید رشته تاریخ به گردآوری اطلاعات و کشف گوشه‌هایی از عوامل این مشکل دست یافته.

حاصل این پژوهش می‌تواند مورد استفاده برنامه‌ریزان، مدیران، و استادان رشته تاریخ واقع گردد و به رفع مشکلات کمک کند.

کلیدواژه‌ها: تاریخ، آموزش تاریخ، اساتید تاریخ، دانشجویان تاریخ

آموزش تاریخ در دانشگاه‌های ایران

دکتر مهناز سرپیشگی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهر

روش و چگونگی انجام تحقیق

روش این پژوهش روش کتابخانه‌ای - میدانی است. جامعه آماری تحقیق، دانشجویان کارشناسی تاریخ دانشگاه‌های پیام نور قم، پیام نور خرم‌دره، پیام نور ابهر و دانشجویان کارشناسی ارشد پیام نور قم، دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر، دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری، دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد تاریخ دانشگاه تهران می‌باشند.

پرسش‌نامه براساس اهداف نگارنده تهیه شده است. هدف از تهیه پرسش‌نامه، آسیب‌شناسی آموزش تاریخ در کشور و آگاهی از وضعیت و کیفیت آموزش تاریخ، اعم از وضعیت تدریس، محتوای متون درسی، برنامه‌های دروس تاریخ، امکانات آموزشی در دانشگاه‌ها، میزان علاقه‌مندی دانشجویان به این رشته و آگاهی از میزان جذب دانش‌آموختگان پس از فارغ‌التحصیلی می‌باشد.

پس از تهیه پرسش‌نامه براساس اهداف پژوهش، آن را به آقایان مسعود جوادیان از مؤلفان کتاب‌های درسی تاریخ و یدالله رهبری‌نژاد کارشناس سازمان پژوهش دادم تا با مطالعه آن اگر نیاز به تغییراتی است این مهم را انجام دهند. ضمناً قبل از توزیع فرم‌ها در میان دانشجویان، ابتدا طی مصاحبه‌ای که با چند تن از اساتید دانشگاه انجام دادم از نظرات و دیدگاه‌های این عزیزان درباره سؤالات پرسش‌نامه کسب اطلاع کردم.

شیوه نمونه‌گیری: شیوه نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت تصادفی و با هدف نظر خواهی دانشجویان در چند دانشگاه دولتی و آزاد می‌باشد.

از دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد ۱۴ سؤال زیر که در یک پرسش‌نامه تدوین شده بود سؤال شد:

۱. تا چه اندازه رشته تاریخ را با علاقه‌مندی انتخاب کرده‌اید؟
۲. آیا برنامه‌های درسی را از حیث عنوان درس‌ها، تعداد واحدها و... مناسب می‌دانید؟
۳. تا چه اندازه اساتیدان تاریخ شیوه تدریس مناسبی دارند؟
۴. تا چه اندازه اساتیدان تاریخ از دانش کافی برخوردارند؟
۵. آیا تعداد دانشجویان کلاس‌ها مناسب است؟
۶. آیا اساتیدان شما در تدریس از وسایل کمک آموزشی و اسناد و منابع استفاده می‌کنند؟
۷. آیا شیوه‌های ارزش‌یابی اساتید را مناسب می‌دانید؟
۸. آیا منابع درسی (جزوه، کتاب) را از نظر تناسب با موضوعات درس مناسب می‌دانید؟
۹. آیا اساتیدان خارج از کتاب و جزوه نیز با شما کار می‌کنند؟
۱۰. کلاس‌های شما براساس استادمحوری است یا دانشجو-استادمحوری؟
۱۱. شما چه روشی را بیشتر ترجیح می‌دهید؟ استادمحوری، دانشجومحوری و یا استاد-دانشجومحوری؟

۱۲. آیا دغدغه شما پس از فارغ‌التحصیلی جذب در بازار کار است؟

۱۳. آیا دوست دارید این رشته را تا دوره دکتری ادامه دهید؟

۱۴. به نظر شما اساسی‌ترین مشکل یا مشکلات مربوط به رشته تاریخ کدام‌اند؟

پس از آن نتیجه سؤالات براساس جنسیت و دانشگاه، دسته‌بندی و تحلیل شد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات: مهم‌ترین ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق عبارت است از:

۱. کتاب‌ها و تحقیقات و مجلات مختلف.
۲. پرسش‌نامه که با تلفیقی از سؤال‌ها در مورد دانش و شیوه تدریس اساتیدان و همچنین شیوه‌های ارزشیابی و استفاده از امکانات آموزشی و اینکه رویکرد اساتیدان بر استادمحوری است یا استاد-دانشجومحوری. همچنین از پرسش‌نامه جهت آگاهی از افکار دانشجویان و دغدغه‌های آنان پس از اتمام درس استفاده شده است.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها: در تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر بهره‌گیری از پارامترهای آمار توصیفی که در جدول داده‌ها مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفت، از داده‌های جمع‌آوری شده برای معنی‌دار کردن آن‌ها به منظور تحقیق و اهداف پژوهش کمک گرفته شد.

توصیف یافته‌های به دست آمده

۱. بررسی جنسیت پاسخ‌گویان
از مجموع ۲۵۱ نفر پاسخ‌گویان، ۱۲۱ نفر زن و ۱۳۰ نفر مرد بودند که به ترتیب ۴۸/۲ درصد از زنان و ۵۱/۷ درصد از مردان تشکیل می‌دادند.

جدول شماره ۱. تفکیک جنسیت پاسخ‌گویان

درصد	تعداد	
۴۸/۲	۱۲۱	زن
۵۱/۷	۱۳۰	مرد
۹۹/۹	۲۵۱	مجموع

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که ۳۹/۴ درصد از دانشگاه‌های دولتی و ۶۰/۵ درصد از دانشگاه آزاد اسلامی به پرسش‌نامه پاسخ دادند.

اینک به پرسش‌نامه می‌پردازیم و هر سؤال را در دانشگاه آزاد و دولتی با توجه به جنسیت مورد بررسی قرار می‌دهیم:

در پاسخ به پرسش‌نامه از دانشگاه‌های دولتی، دانشگاه تهران در دوره کارشناسی ارشد از کل ۲۵ پاسخگو ۶۰ درصد مرد و ۴۰

جدول شماره ۲. تفکیک دانشگاه محل تحصیل

پاسخ‌گویان

درصد	تعداد	
۳۹/۴	۹۹	دانشگاه دولتی
۶۰/۵	۱۵۲	دانشگاه آزاد
۹۹/۹	۲۵۱	مجموع

درصد زن و در دوره کارشناسی همین دانشگاه از کل ۲۵ نفر، ۶۴ درصد زن و ۳۶ درصد مرد پاسخ دادند. در دانشگاه پیام نور قم در دوره کارشناسی ارشد از کل ۱۳ نفر، ۳۸/۴ مرد و ۶۱/۵ زن و در دوره کارشناسی همین دانشگاه از کل ۲۲ نفر ۲۲/۷ درصد مرد و ۷۷/۲ درصد زن پاسخ دادند. در دوره کارشناسی دانشگاه پیام نور ابهر از کل ۷ نفر همه زنان و کارشناسی پیام نور خرمدره از کل ۷ نفر ۸۵/۷ درصد زن و ۱۴/۲ درصد مرد پاسخ دادند.

در دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری در دوره کارشناسی ارشد از کل ۴۵ نفر، ۳۷/۷ درصد زن و ۶۲/۲ درصد مرد و دوره کارشناسی همین دانشگاه از کل ۴۸ نفر، ۴۳/۷ درصد زن و ۵۶/۲ درصد مرد پاسخ دادند.

در دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر از کل ۵۷ نفر در دوره کارشناسی ارشد ۳۱/۵ درصد زن و ۶۸/۴ درصد مرد به پرسش‌نامه پاسخ دادند.

پرسش‌نامه از ۱۴ سؤال تشکیل شده بود که ۹ سؤال اول به صورت علامت‌گذاری در مقیاس لیکرت ۱ تا ۵ شامل گزینه‌های عالی، بسیار خوب، خوب، متوسط و بد بود و ۴ سؤال پاسخ بلی یا خیر داشت. سؤال آخر یک سؤال تشریحی بود که باید پاسخ کامل داده می‌شد. برای روشن شدن از وضع پرسش‌نامه برای هر سؤال جدولی در نظر گرفته شده بود که آمار پاسخ‌گویان را به تفکیک زن و مرد، در دانشگاه دولتی و آزاد اسلامی، نشان می‌داد.

سؤال شماره ۱. تا چه اندازه رشته تاریخ را با علاقه‌مندی

انتخاب کرده‌اید؟

از پاسخ‌دهندگان ۲۴/۳ درصد زن و ۳۴/۲ درصد مرد این رشته را با علاقه‌مندی انتخاب کرده‌اند. همچنین ۹/۵ درصد زن و ۸/۳ درصد مرد در حد خیلی خوب، ۹/۱ درصد زن و ۶/۳ درصد مرد در حد خوب و ۳/۹ درصد زن و ۱/۹ درصد مرد در حد متوسط آن را پذیرفته‌اند. به طور کلی درصد علاقه‌مندی به این رشته در دانشگاه‌های دولتی نسبت به دانشگاه‌های غیردولتی چه زن و چه مرد بیشتر بوده است.

سؤال شماره ۲. آیا برنامه‌های درسی را از حیث عنوان

درسها، تعداد واحدها و... مناسب می‌دانید؟

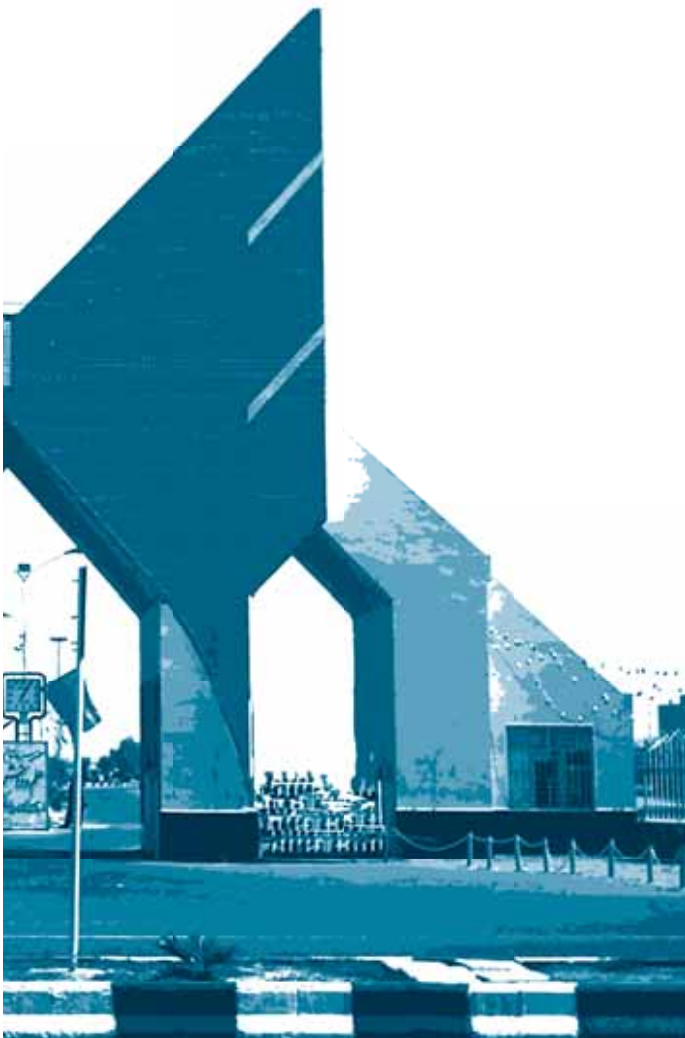
از پاسخ‌دهندگان، ۱/۱۹ درصد زن و ۳/۵ درصد مرد

برنامه‌های درسی را در حد عالی، ۸/۷ درصد زن و ۱۵/۱ درصد مرد در حد خیلی خوب و ۱۷/۹ درصد زن و ۱۳/۵ درصد مرد در مقیاس خوب می‌دانند. در حالی که ۱۳/۱ درصد زن و ۱۳/۵ درصد مرد برنامه‌ها را متوسط و سرانجام ۶/۷ درصد زن و ۶/۳ درصد مرد آن را بد می‌دانند.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر، برنامه‌های درسی را بین متوسط و خوب می‌دانند. لازم به ذکر است که این درصد در دانشگاه‌های دولتی کمتر از دانشگاه‌های آزاد اسلامی است. به این معنا که دانشجویان دانشگاه‌های دولتی مورد نظر، زیاد از برنامه‌های درسی راضی نیستند.

سؤال شماره ۳. تا چه اندازه استادان تاریخ شیوه تدریس مناسبی دارند؟

در پاسخ به این سؤال که استادان تا چه اندازه شیوه تدریس مناسب دارند، ۸/۷ درصد زن و ۶/۷ درصد مرد شیوه تدریس را در حد عالی، ۱۰/۳ درصد زن و ۱۴/۷ درصد مرد در حد خیلی خوب و ۱۷/۱ درصد زن و ۱۴/۷ درصد مرد در حد خوب می‌دانند. در حالی که ۹/۹ درصد زن و ۱۱/۱ درصد مرد در حد متوسط و ۰/۷ درصد زن و ۵/۵ درصد مرد در حد بد می‌دانند.

دانشجویان مرد در آزاد اسلامی نسبت به دولتی که همین نظر را دارند بیشتر است.

سؤال شماره ۵. آیا تعداد دانشجویان کلاس‌ها مناسب است؟

در پاسخ این سؤال، ۸/۳ درصد زن و ۱۱/۹ درصد مرد در کل دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر آن را در حد عالی، ۱۱/۵ درصد زن و همین مقدار مرد در حد خیلی خوب و ۱۳/۱ درصد زن و ۱۶/۷ درصد مرد در حد خوب دانستند. اما ۹/۵ درصد زن و ۸/۷ درصد مرد در حد متوسط و ۴/۷ درصد زن و ۳/۵ درصد مرد در حد بد اعلام کردند.

نتایج کلی حاکی از آن است که دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر تعداد دانشجویان کلاس‌ها را در سطح خوب می‌دانند. لازم به ذکر است که میزان درصدی زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر نسبت به زن‌ها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی ابهر و شهرری میزان ۲۰/۲ به ۸/۵ را که تقریباً ۲/۵ برابر است نشان می‌دهد، در حالی که میزان درصدی مردها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی که تعداد دانشجویان کلاس‌ها را در حد عالی می‌دانند به دولتی مورد نظر ۱۷/۷ به ۳/۰۳ می‌باشد.

سؤال شماره ۶. آیا اساتید شما در تدریس از وسایل کمک آموزشی و اسناد و منابع استفاده می‌کنند؟

از پاسخ‌دهندگان، ۲/۳ درصد زن و ۳/۵ درصد مرد استفاده از وسایل کمک آموزشی را عالی، ۳/۹ درصد زن و ۸/۳ درصد مرد پاسخ خیلی خوب و ۱۱/۹ درصد زن و ۱۳/۵ درصد مرد پاسخ خوب دادند.

در حالی که ۱۳/۹ درصد زن و ۱۱/۱ درصد مرد پاسخ متوسط و ۱۶/۷ درصد زن و ۱۴/۳ درصد مرد پاسخ بد دادند.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که ۲۵/۲ درصد زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی و ۱۱/۱ درصد زن‌ها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی مورد نظر استفاده از وسایل کمک آموزشی را در تدریس در حد بد می‌دانند. و همین نظر را مردها نیز با نسبت ۱۲/۱ به ۱۵/۷ دارند. همچنین درصد زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر نسبت به آزاد اسلامی در مورد استفاده از وسایل کمک آموزشی در حد بد تقریباً بیش از دو برابر است. و در مورد مردها در دانشگاه‌های آزاد ابهر و شهرری ۱۵/۷ درصد را نسبت به مردان در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر که ۱۲/۱ درصد هستند تشکیل می‌دهند. در کل دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی و آزاد نسبت ۱۶/۷ را در مورد عدم استفاده از وسایل کمک آموزشی در برابر ۱۴/۳ درصد مردان دارا می‌باشند.

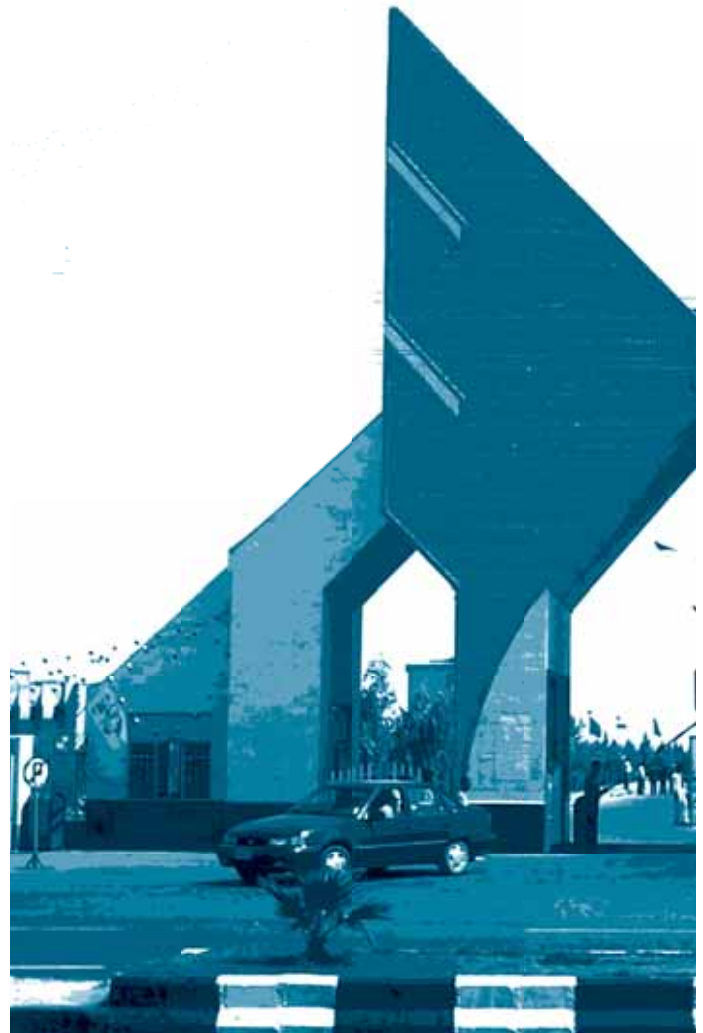
سؤال شماره ۷. آیا شیوه‌های ارزش‌یابی (امتحان) استادان را مناسب می‌دانید؟

در مورد شیوه‌های ارزش‌یابی پاسخ عالی زن‌ها در دانشگاه‌های

با توجه به نتایج به دست آمده دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های مورد نظر نحوه تدریس اساتید را در حد خوب و خیلی خوب می‌دانند. البته در کل، درصد نظر زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر از آزاد اسلامی بیشتر است و بالعکس درصد مردها در مورد نحوه تدریس اساتید در حد خوب و خیلی خوب در دانشگاه‌های آزاد اسلامی بیشتر از دانشگاه‌های دولتی مورد نظر است.

سؤال شماره ۴. تا چه اندازه اساتید تاریخ از دانش کافی برخوردارند؟

از پاسخ‌دهندگان ۹/۹ درصد زن و ۱۳/۵ درصد مرد دانش اساتید را در حد عالی، ۱۴/۳ درصد زن و ۱۵/۱ درصد مرد در حد خیلی خوب و ۱۷/۱ درصد زن و ۱۱/۵ درصد مرد در حد خوب می‌دانستند. اما ۵/۱ درصد زن و ۷/۵ درصد مرد در حد متوسط و ۱/۵ درصد زن و ۳/۹ درصد مرد در حد بد می‌دانستند. نتایج مشخص می‌کند که دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر، دانش اساتید خود را در سطح خوب و خیلی خوب می‌دانند. ولی باز درصد دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی نسبت به آزاد اسلامی که دانش اساتید خود را در حد خوب و خیلی خوب می‌دانند و همچنین درصد

دولتی ۳/۰۳ درصد در مقابل ۱/۹ درصد در دانشگاه‌های آزاد اسلامی را نشان می‌دهد. پاسخ خیلی خوب درصد ۳/۰۳ را در برابر ۱۰/۵ و پاسخ خوب ۲۳/۲ را در برابر ۱۳/۱ نشان می‌دهد. نسبت درصد ۱۹/۱ در برابر ۸/۵ به پاسخ متوسط و نسبت ۴/۰۴ در برابر ۴/۶ به پاسخ بد اختصاص دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده متوجه می‌شویم کل دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر در مورد این سؤال نظر خوب دارند. اما در مورد مردان نسبت ۲ درصد دانشگاه دولتی به ۱۱/۱ درصد آزاد اسلامی مشاهده می‌شود. پاسخ خیلی خوب نسبت ۷/۰۷ را در برابر ۱۶/۴ و پاسخ خوب ۱۸/۱ را در مقابل ۱۶/۴ نشان می‌دهد. پاسخ‌های متوسط و بد به ترتیب ۱۵/۱ در برابر ۱۰/۵ و ۵/۰۵ در مقابل ۶/۵ را نشان می‌دهد. با دقت نظر در جدول این نتیجه به دست می‌آید که مجموع دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر شیوه ارزش‌یابی اساتید را در حد خوب می‌دانند. لازم به ذکر است این نتیجه در زن‌های دانشگاه‌های دولتی نسبت به آزاد اسلامی مورد نظر بیشتر و عکس آن در مورد مردها صدق می‌کند.

سؤال شماره ۸. آیا منابع درسی (جزوه، کتاب و...) را از نظر تناسب با موضوعات درس مناسب می‌دانید؟

در مورد تناسب میان منابع درسی با موضوعات درس پاسخ عالی دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی ۳/۰۳ را در برابر ۵/۲ دانشجویان زن در دانشگاه‌های آزاد اسلامی نشان می‌دهد. پاسخ خیلی خوب نسبت ۹/۰۹ را در مقابل ۵/۲ و پاسخ خوب نسبت ۱۶/۱ را در برابر ۱۸/۴ نشان می‌دهد. پاسخ‌های متوسط و بد به ترتیب نسبت ۲۳/۲ در برابر ۷/۸ و ۵/۰۵ در مقابل ۲/۶ را مشخص می‌کند.

اما در مورد مردان، پاسخ عالی دانشجویان آزاد اسلامی در برابر دانشجویان دولتی نسبت ۱۰/۵ به صفر را نشان می‌دهد. پاسخ خیلی خوب نسبت ۱۷/۷ در برابر ۸/۰۸ و پاسخ خوب نسبت ۲۰/۳ در مقابل ۱۹/۱ را نشان می‌دهد. پاسخ‌های متوسط و بد هم ارقام ۸/۵ در برابر ۱۴/۱ و ۳/۲ در برابر ۲/۰۲ را نشان می‌دهد.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که دانشجویان مرد در دانشگاه‌های دولتی این تناسب را در حد خوب ولی زن‌ها در همان دانشگاه‌ها در حد متوسط می‌دانند. در دانشگاه‌های آزاد اسلامی زن و مرد این تناسب را در حد خوب می‌دانند.

سؤال شماره ۹: آیا استادان خارج از کتاب و جزوه نیز با شما کار می‌کنند؟

پاسخ عالی در بین دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر ۴/۰۴ درصد در برابر ۳/۲ درصد زن‌ها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی مورد نظر را نشان می‌دهد. در حالی که پاسخ‌های خیلی خوب و خوب نسبت ۸/۰۸ در برابر ۶/۵ و ۱۳/۱ در برابر ۱۱/۸ را

به ترتیب نشان می‌دهد. پاسخ متوسط نسبت ۱۷/۱ در برابر ۹/۲ و پاسخ بد ۱۴/۱ در مقابل ۶/۵ را نشان می‌دهد.

اما در مورد مردها، پاسخ عالی در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر ۲/۰۲ درصد در برابر ۷/۸ درصد در دانشگاه‌های آزاد اسلامی مورد نظر است. پاسخ‌های خیلی خوب و خوب به ترتیب نسبت ۳/۰۳ را در برابر ۱۹/۰۷ و ۱۴/۱ را در برابر ۱۴/۴ نشان می‌دهد. درصد پاسخ‌های متوسط و بد نیز به ترتیب ۱۳/۱ در برابر ۱۱/۸ و ۱۱/۱ در برابر ۹/۲ می‌باشد.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر زن‌ها در مجموع پاسخ متوسط و مردها پاسخ خوب را داده‌اند، اما در دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد شهری و ابهر زن‌ها نظر خوب و مردها نظر خیلی خوب دارند. در مجموع زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر پاسخ خوب و متوسط را دارا می‌باشند در حالی که مردها پاسخ خوب را به خود اختصاص داده‌اند.

سؤال شماره ۱۰. کلاس‌های شما بر اساس استاد محوری است یا دانشجوی و استاد محوری؟

در مورد این سؤال ۳۸/۳ درصد زن در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر در برابر ۲۱/۷ درصد در دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهری و ابهر معتقدند کلاس‌هایشان استاد محوری است. در حالی که در مورد مردها این نسبت به میزان ۲۳/۲ در برابر ۳۲/۸ است. در مورد کلاس‌ها بر اساس دانشجوی و استاد محوری نظر زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر نسبت ۲۲/۲ را در برابر ۱۹/۷ در دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهری و ابهر نشان می‌دهد، اما نسبت

بیشتر دوست دارند که کلاس‌ها براساس استاد و دانشجو محوری باشد.

سؤال شماره ۱۲. آیا دغدغه شما پس از فارغ التحصیلی جذب در بازار کار است؟

از دانشجویان در مورد دغدغه آن‌ها در مورد جذب در بازار کار پس از فارغ التحصیلی سؤال شد، که پاسخ زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر نسبت ۴۸/۴ درصد را در برابر ۱۸/۴ درصد زن‌ها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی نشان می‌دهد و در مورد مردها این نسبت به ۲۵/۲ در برابر ۱۶/۴ می‌باشد.

پاسخ منفی یا کسانی که این نگرانی را ندارند در زن‌ها ۱۴/۱ در برابر ۱۹/۷ و در مردها ۱۲/۱ در برابر ۴۵/۳ می‌باشد.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که حدود ۳۰ درصد دانشجویان زن و ۲۰ درصد دانشجویان مرد به ترتیب در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر نگران جذب در بازار کار پس از فارغ التحصیلی هستند.

سؤال شماره ۱۳. آیا دوست دارید این رشته را تا مقطع دکتری ادامه دهید؟

دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های دولتی و آزاد مورد نظر، علاقه‌مند به ادامه تحصیل تا مقطع دکتری هستند. اما با دقت بیشتر در پاسخ‌ها متوجه می‌شویم که این علاقه در بین دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر ۴۲/۴ درصد در برابر ۲۶/۳ درصد دانشجویان زن در دانشگاه‌های آزاد اسلامی است. در حالی که در مورد مردها عکس این قضیه صادق است، یعنی درصد علاقه مردانی که در دانشگاه‌های آزاد اسلامی مورد نظر تحصیل می‌کنند ۴۱/۴ درصد در برابر ۲۸/۲ درصد مردان در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر است.

میزان عدم علاقه به ادامه تحصیل زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی به آزاد اسلامی ۲۲/۲ در برابر ۱۰/۵ و در مورد مردها نسبت ۷/۰۷ درصد را در برابر ۲۱/۷ نشان می‌دهد.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که زن‌ها و مردها در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی به ادامه تحصیل علاقه‌مند هستند و نسبت علاقه به ادامه تحصیل به عدم علاقه در زن‌ها ۳۲/۶ در برابر ۱۵/۱ و در مردها ۳۶/۲ در برابر ۱۵/۹ را نشان می‌دهد.

سؤال شماره ۱۴. به نظر شما اساسی‌ترین مشکل یا مشکلات مربوط به رشته تاریخ کدام‌اند؟

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی مورد نظر در مورد مشکلات مربوط به رشته تاریخ ۱۱ نوع مشکل را مطرح کرده‌اند که ۵/۵ درصد از زن‌ها و ۴/۷ درصد از مردها این مشکل را ناشی از کمبود اساتید مجرب می‌دانند. این آمار در مورد دانشجویان

مردها در دولتی به آزاد اسلامی ۱۶/۱ در برابر ۲۵/۶ می‌باشد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر، دانشجویان زن و مرد اعتقاد دارند کلاس‌هایشان استادمحوری است، در حالی که مردان در دانشگاه‌های آزاد اسلامی مورد نظر معتقدند کلاس‌هایشان استادمحوری و زن‌ها بر این باورند که کلاس‌هایشان استاد و دانشجو محوری است. در کل در مورد زن‌ها نسبت کلاس‌های استادمحوری به استاد و دانشجو محوری ۲۸/۲ به ۲۰/۷ می‌باشد و در مورد مردها این نسبت ۲۹/۰۸ به ۲۱/۹ می‌باشد. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که نظر دانشجویان زن و مرد بیشتر این است که کلاس‌ها استادمحوری است.

سؤال شماره ۱۱. شما چه روشی را بیشتر ترجیح می‌دهید، استادمحوری یا استاد و دانشجو محوری؟

پاسخ زن‌ها در مورد کلاس‌های استادمحوری در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر نسبت ۱۴/۱ را در برابر ۹/۲ در دانشگاه‌های آزاد اسلامی نشان می‌دهد. در حالی که این نسبت در مردها ۳/۰۳ در برابر ۲۴/۳ را نشان می‌دهد.

در مورد کلاس‌های استاد و دانشجو محوری نسبت پاسخ زن‌ها در همان دانشگاه‌ها ۵۱/۵ به ۲۶/۳ و مردها ۳۱/۳ به ۴۰/۱ را نشان می‌دهد.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که نسبت میزان علاقه زن‌ها به کلاس‌های استاد و دانشجو محوری تا استادمحوری ۳۶/۲ در برابر ۱۱/۱ است و در مردها این نسبت ۳۶/۶ در برابر ۱۵/۹ می‌باشد. در کل مشخص می‌شود دانشجویان زن و مرد

زن در دانشگاه‌های دولتی و مرد در دانشگاه آزاد اسلامی ابهر و شهرری مورد نظر بیشتر صدق می‌کند.

از طرفی ۲۳/۱ درصد از زن‌ها و ۱۶/۷ درصد از مردها مشکل را کمبود کار پس از فارغ‌التحصیلی می‌دانند که با توجه به جدول متوجه می‌شویم ۴۱/۴ درصد دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی در مقابل ۱۱/۱ درصد زن در دانشگاه‌های آزاد اسلامی این نظر را دارند و ضمناً درصد مردان دانشگاه‌های آزاد اسلامی در مورد کمبود کار پس از فارغ‌التحصیلی نسبت به دانشگاه‌های دولتی مورد نظر نسبت ۱۹/۷ به ۱۲/۱ را نشان می‌دهد.

در بررسی سومین مشکل، مشاهده می‌کنیم که ۳/۱ درصد از زن‌ها و ۴/۳ درصد از مردها مشکل را **کمبود کتب مربوطه** در دانشگاه‌های کشور می‌دانند که در این مورد نظر دانشجویان مرد در دانشگاه‌های آزاد اسلامی ابهر و شهرری تقریباً ۶ برابر نظر دانشجویان دانشگاه‌های دولتی مورد نظر می‌باشد زیرا نسبت ۶/۵ درصد به ۱/۰ درصد را نشان می‌دهد اما تعداد دانشجویان زن در دانشگاه آزاد اسلامی که این مشکل را مطرح می‌کنند یک‌ونیم برابر دانشگاه‌های دولتی است زیرا نسبت ۳/۹ درصد به ۲/۰۲ درصد را نشان می‌دهد.

عده‌ای هم مشکل را فقدان گردش علمی و دیدن آثار تاریخی می‌دانند که در کل ۳/۱ درصد از زن‌ها و ۳/۵ درصد از مردها این مشکل را مطرح کردند که باز با توجه به جدول متوجه می‌شویم که تعداد دانشجویان زن در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر تقریباً ۲ برابر نظر دانشجویان زن در دانشگاه‌های آزاد اسلامی ابهر و شهرری می‌باشد، زیرا نسبت ۴/۰۴ درصد را به ۲/۶ درصد نشان می‌دهد، ولی در مورد مردها عکس این موضوع صادق است، یعنی تعداد مردها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی مورد نظر تقریباً ۲ برابر مردها در دانشگاه‌های دولتی است زیرا نسبت ۴/۶ درصد در برابر ۲/۰۲ درصد قرار دارد.

عده‌ای هم مشکل را سرفصل دروس مطرح کردند.

در این نظر خواهی زن‌ها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی ابهر و شهرری ۰/۶ درصد را به خود اختصاص دادند. ولی زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر این عقیده را نداشتند. ضمناً تعداد مردها در دانشگاه‌های دولتی نسبت به آزاد اسلامی مورد نظر در مورد سرفصل‌ها بیشتر بود و نسبت ۳/۹ درصد را به ۱/۰۱ درصد نشان می‌داد، ولی در کل ۰/۳ درصد زن‌ها و ۲/۷ درصد مردها این مشکل را مطرح کردند.

مشکل بعدی وجود کلاس‌های استادمحوری است که در کل ۱/۱ درصد زن و ۲/۷ درصد از مردها این نظر را داشتند که البته لازم به ذکر است که نسبت زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی به زن‌ها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی صفر به ۱/۹ درصد است و نسبت مردها در همان دانشگاه‌ها ۲/۰۲ درصد به ۳/۲ درصد می‌باشد. درصد بسیار کمی، یعنی ۰/۳ درصد زن‌ها و ۱/۵ درصد مردها نیز به جزئی‌تر کردن گرایش‌ها اشاره کردند. که البته نسبت زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی مورد نظر به زن‌ها در دانشگاه آزاد

اسلامی نسبت ۱/۰۱ درصد به صفر را نشان می‌دهد، اما نسبت مردها ۲/۰۲ درصد در برابر ۱/۳ درصد است.

در مورد استفاده از وسایل کمک آموزشی نیز آمار، ۲/۷ درصد زن و ۳/۱ درصد مرد را نشان می‌دهد که با توجه به جدول نسبت زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی نسبت به آزاد اسلامی ۳/۰۳ درصد در برابر ۲/۶ درصد است، ولی در مورد مردها این نسبت ۱/۰۱ درصد در مقابل ۴/۶ درصد است یعنی تقریباً ۴ برابر مردها در دانشگاه‌های آزاد اسلامی نسبت به دولتی این مشکل را مطرح کردند.

یکی دیگر از پاسخ‌های بسیار مهم در مورد کم‌اهمیت دادن به این رشته در جامعه بود که نسبت زن‌ها در دانشگاه‌های دولتی به آزاد اسلامی مورد نظر ۸/۰۸ درصد را به ۱۱/۱ درصد نشان می‌دهد و در مورد مردها این نسبت ۳/۰۳ درصد به ۱۳/۸ درصد است و در کل ۹/۹ درصد از زن‌ها و ۹/۵ درصد از مردها این نظر را داشتند.

لازم به یادآوری است که تنها یک زن از دانشگاه‌های دولتی مورد نظر به استفاده از اساتید کم‌تجربه اشاره کرد و یک مرد از دانشگاه‌های دولتی هم عدم توجه به گرایش‌های تاریخی محلی در مقطع کارشناسی ارشد را مطرح نمود.

با دقت نظر بیشتر در پاسخ‌ها چنین استنباط می‌شود که مشکل اصلی این رشته به نظر دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های آزاد اسلامی و دولتی مورد نظر اول **کمبود کار، دوم کم‌اهمیت دادن این رشته در جامعه** است و مشکلات دیگر با درصد‌های کمتر در رده‌های بعدی قرار دارند.

امید است نتایج پرسش‌نامه به بسیاری از مشکلات و معضلات پاسخ دهد.

پیشنهادها

۱. لازم است رویکرد همکاران ما نسبت به آموزش تاریخ تغییر یابد. روش‌های تدریس از حالت روش‌های سنتی و سخنرانی محض خارج و کلاس‌ها تبدیل به استاد و دانشجو محوری شود و ضمناً روش‌های نامناسب ارزش‌یابی نیز تغییر یابد.

۲. استادان در بیان وقایع تاریخی شعر و قصه را چاشنی آن کنند.

۳. کلاس‌های مملو از پرسش و پاسخ، دیدن آثار تاریخی، هنر پیاده کردن مطالب با کلامی زیبا و دلنشین، استفاده از وسایل کمک‌آموزشی و... بهترین روش جهت علاقه‌مند کردن دانشجویان به این رشته است. ضمناً مدرس باید خود علاقه به تاریخ داشته باشد تا بتواند دانشجویان را نیز علاقه‌مند کند.

۴. معلم غیر از علم باید دارای ابتکار، خلاقیت و نوآوری نیز باشد تا بتواند با ایجاد فضا سازی در کلاس و تشویق نمودن دانشجویان به نوشتن مقاله و ایراد سخنرانی و تجزیه و تحلیل مطالب و وادار کردن دانشجویان به تفکر، این درس را هر چه بیشتر شیرین جلوه دهد.

۵. معلم باید در بیان وقایع تاریخی از بیان یک‌سویه و کلیشه‌ای بپرهیزد و به شیوه فعال و خلاق عمل کند. باید به دانشجو تفهیم کند که هر دوره تاریخی پیامد دوره‌های قبل است و با ایجاد فضا سازی به کلاس روح دهد. مثلاً هنگام بیان جنگ قادسیه حتماً آن را به زبان حماسی ایراد کند. از طرفی دست از نحوه نقلی بردارد، زیرا دانشجو با محوصله نقلی ندارد. باید روش‌های کهنه کنار گذاشته شود و استاد طبق رئوس سرفصل‌ها، جلسه را به موضوعی خاص اختصاص دهد و درباره اش بحث کند. اصرار

بر روش‌های تدریس کهنه و تأکید صرف بر شخصیت‌ها و تاریخ سیاسی مانع دست‌یابی به درک روابط علت و معلولی می‌شود.

۶. از نکات بسیار مهم در آموزش تاریخ، قدرت حافظه خوب استاد، قدرت جمع‌بندی مطلب در پایان تدریس، قدرت بیان خوب، توانایی بحث کردن، ارتباط دادن مطالب با هم و علت‌جویی و علت‌یابی است. فراموش نکنیم که معلمی تنها به خوب بودن و نمونه بودن نیست بلکه داشتن سواد و قدرت تفسیر و تجزیه و تحلیل و طریقه درست انتقال مطالب از مهم‌ترین نقاط قوت یک معلم است.

۷. دانشجویان را تشویق به خواندن کتاب‌های معتبر علمی تاریخی کنیم نه خواندن رمان‌هایی نظیر سینوهه و خواجه تاجدار که فقط جهت تفریح و خواب رفتن می‌باشد.

۸. همان‌گونه که در این پژوهش مشخص شد مهم‌ترین دغدغه فکری دانشجویان پس از فارغ‌التحصیل شدن فقدان بازار کار است، در حالی که دست‌اندرکاران و مسئولان برنامه‌های آموزشی می‌توانند با انجام تألیفات و نوآوری‌ها عرصه‌های جدیدی از کارایی را برای این رشته فراهم کنند. اگر برنامه‌ریزان به توسعه کمی و کیفی آموزش تاریخ از دیستان تا دانشگاه توجه ویژه کنند توسعه امکانات شغلی نیز فراهم می‌شود.

۹. فراموش نکنیم که بی‌توجهی اخیر برخی از جوانان به ارزش‌های ملی و مذهبی نشان از عدم تعلق و دلبستگی آنان به تاریخ و کشورشان است، لذا باید علاقه به تاریخ را با روش‌های درست در جوانان ایجاد کرد.

در کشور‌های پیشرفته و در حال توسعه به آموزش تاریخ توجه وافر دارند، زیرا دریافته‌اند که با اتکا به این علم می‌توانند به پیشرفت‌های علمی و صنعتی برسند.

۱۰. در نهایت کاربردی کردن تاریخ است. از مهم‌ترین وجوه برای کاربردی کردن آن، بازدید از آثار تاریخی، بازدیدهای علمی، دیدار از موزه‌ها، تهیه فیلم و نمایش و سریال تاریخی که هر کدام سبب علاقه‌مندی به این رشته می‌شود و با بها دادن به صنعت گردشگری، ایجاد شغل برای بسیاری از فارغ‌التحصیلان این رشته نیز مهیا می‌شود.

منبع

۱. صالحی، نصرالله، راهکارهای آموزش تاریخ، تهران، شورا، ۱۳۸۸.
۲. زرین کوب، عبدالحسین، تاریخ در ترازو، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲.
۳. مجد، مصطفی، آموزش تاریخ (ویکردها و چالش‌ها)، تهران، رسانش نوین، ۱۳۹۱.
۴. آیت‌اللهی، مینو، اعتباربخشی راهنمای برنامه درسی تاریخ، تهران، سازمان پژوهش و دفتر برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش، اردیبهشت‌ماه ۱۳۷۲.
۵. راهنمای برنامه درسی تاریخ دوره متوسطه رشته ادبیات و علوم انسانی، گروه تاریخ، تهران، سازمان پژوهش و دفتر برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۶.
۶. میرعارفین، فاطمه‌سادات، ارزشیابی کتاب درسی تاریخ‌شناسی از دیدگاه صاحب‌نظران و دبیران، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش، شهریورماه ۱۳۸۵.
۷. شماره‌های متعدد فصل‌نامه رشد آموزش تاریخ، تهران، سازمان پژوهش و دفتر برنامه‌ریزی وزارت آموزشی وزارت آموزش و پرورش.

